

Bachelor thesis

Longitudinaal onderzoek naar de Grote Vijf in relatie tot agressie en regeloverschrijdend gedrag bij kinderen en adolescenten.

Universiteit Utrecht

Cursus: Thesis Pedagogische Wetenschappen, 200600042

Thesis begeleidster: Amaranta de Haan

Groep 4

Pleunie Brock, 3850471

Renske Leeuwenburgh, 3589706

Mart Beek, 4224353

Elyse van de Riet, 3410269

Bachelor thesis groep 22

Datum: 12 juni 2014

Samenvatting

Achtergrond: In deze studie is onderzocht hoe de persoonlijkheidskenmerken van het Vijf Factor Model van kinderen samenhangen met agressie en regeloverschrijdend gedrag bij kinderen (8-13) en adolescenten (16-21). **Methode:** De gebruikte data is afkomstig uit een Vlaams longitudinaal onderzoek naar ouderschap, persoonlijkheid en ontwikkeling. In 2004 bestond de steekproef uit 524 kinderen (50.4% meisjes; 8-13 jaar); in 2012 bestond de steekproef uit 418 adolescenten (51.7% meisjes; 16-21 jaar). Moeders hebben in de eerste wave de persoonlijkheid van het kind beoordeeld middels de Hierarchical Personality Inventory for Children en de mate van externaliserend gedrag middels de Child Behavior Checklist. In de tweede wave zijn de HiPIC en de Youth Self Report ingevuld door adolescenten. **Resultaten:** Hogere scores op extraversie waren gerelateerd aan meer agressie bij zowel kinderen als adolescenten en aan meer regeloverschrijdend gedrag bij kinderen. Lagere scores op welwillendheid, consciëntieusheid en emotionele stabiliteit waren geassocieerd met meer agressie en regeloverschrijdend gedrag bij kinderen en adolescenten. Hogere scores op vindingrijkheid waren gerelateerd aan meer agressie bij kinderen en meer regeloverschrijdend gedrag bij adolescenten. **Conclusie:** In deze longitudinale studie is duidelijk naar voren gekomen dat de persoonlijkheidsdomeinen in relatie staan tot zowel agressie als regeloverschrijdend gedrag bij kinderen en adolescenten. **Steekwoorden:** agressie, regeloverschrijdend gedrag, persoonlijkheidskenmerken, de Grote Vijf, kinderen, adolescenten.

Abstract

Background: This study examined how children's Big Five personality traits relate to aggression and rule-breaking behavior in childhood (8-13) and adolescence (16-21). **Method:** Data from the Flemish study on parenting, personality, and development was used for this study. In 2004 the sample consisted of 524 children (50.4% girls; 8-13 years old); in 2012 the sample consisted of 418 adolescents (51.7% girls; 16-21 years old). During the first wave mothers rated child personality using the Hierarchical Personality Inventory for Children and rated externalizing behavior using the Child Behavior Checklist. During the second wave the HiPIC and Youth Self Report were completed by adolescents. **Results:** Higher scores on extraversion were related to more aggression in both childhood and adolescence and were related to more rule-breaking behavior in childhood only. Lower scores on agreeableness, conscientiousness and emotional stability were associated with more aggression and rule-breaking behavior in both childhood and adolescence. Higher scores on openness were related to more aggression in childhood and more rule-breaking behavior in adolescence. **Conclusion:** this longitudinal study has clearly shown that the personality domains are related to both aggression and rule-breaking behavior in childhood and adolescence. **Keywords:** aggression, rule-breaking behavior, personality traits, big five, childhood, adolescence.

Longitudinaal onderzoek naar de relatie tussen de Grote Vijf en agressie en
regeloverschrijdend gedrag bij kinderen en adolescenten

Externaliserend gedrag roept uiteenlopende reacties op bij de omgeving. Het probleemgedrag kan irritatie, afwijzing en conflicten oproepen (Delfos, 2009). Externaliserend gedrag is stabiel en gerelateerd aan de kans op externaliserende problemen in de volwassenheid (Broidy et al., 2003; Colman et al., 2009; Dishion & Patterson, 2006). Externaliserend gedrag zorgt ook voor negatieve ontwikkelingsuitkomsten, zoals het vertonen van meer criminaliteit, een lager opleidingsniveau, meer schooluitval (Ansary & Luthar, 2009; Colman et al., 2009; Dishion & Patterson, 2006; Snyder, 2001) en problemen met het gezinsleven en sociale relaties (Bongers, Koot, Van der Ende, & Verhulst, 2008; Colman et al., 2009). Externaliserend probleemgedrag is onder te verdelen in agressie en regeloverschrijdend gedrag (Bongers, Koot, Van der Ende, & Verhulst, 2004; Dishion & Patterson, 2006; Kievit, Tak, & Bosch, 2008). Agressieve gedragingen zijn openlijke gedragingen die erop gericht zijn anderen schade toe te brengen, zoals wreedheid, pesten, anderen fysiek aanvallen en het bedreigen van anderen (Achenbach, 1978; Bongers et al., 2004; De Haan, Prinzie, & Dekovic, 2010; Oosterlaan & Veerman, 2011; Stanger, Achenbach, & Verhulst, 1997). Agressief gedrag is de meest stabiele vorm van externaliserend gedrag (Miller & Lynam, 2001) en wordt bij kinderen gekoppeld aan een lage mate van zelfregulatie (Nigg, 2006). Regeloverschrijdende gedragingen zijn heimelijke gedragingen waarbij normen en regels worden overtreden. Deze gedragingen zijn onder andere spijbelen, liegen, brandstichten en kunnen leiden tot politiecontact (Achenbach, 1978; Bongers et al., 2004; De Haan et al., 2010; Obschonka, Andersson, Silbereisen, & Sverke, 2013; Oosterlaan & Veerman 2011). Het is belangrijk om een onderscheid te maken tussen agressie en regeloverschrijdend gedrag, aangezien beide gedragingen een andere ontwikkeling kennen (Bongers et al., 2004; Dishion & Patterson, 2006; Ormel et al., 2012). Agressief gedrag neemt af naarmate kinderen ouder worden (Bongers et al., 2004; Hudziak et al., 2003). Regeloverschrijdend gedrag neemt daarentegen met de leeftijd toe (Bongers, Koot, Van de Ende, & Verhulst, 2003; Bongers et al., 2004; Ormel et al., 2012; Tremblay, 2000). Hierom wordt in dit onderzoek een onderscheid gemaakt tussen agressie en regeloverschrijdend gedrag.

Het predispositie- of kwetsbaarheidsmodel suggereert dat het hebben van bepaalde persoonlijkheidskenmerken meer risico geeft voor het ontwikkelen van probleemgedrag (Shiner & Caspi, 2003; Tackett, 2006). Empirische studies hebben consistent bewijs gevonden voor relaties tussen persoonlijkheid en externaliserend probleemgedrag (Slobodskaya & Akhmetova, 2010; Van Leeuwen, Mervielde, Braet, & Bosmans, 2004). Echter, minder duidelijk is hoe persoonlijkheid samenhangt met de twee subtypen van externaliserend probleemgedrag (De Haan et al., 2010; Klimstra,

Akse, Hale, Raaijmakers, & Meeuws, 2010). Hierom wordt in de huidige studie onderzocht hoe persoonlijkheidskenmerken een relatie kennen met de twee subtypen van externaliserend probleemgedrag, waarbij twee ontwikkelingsfasen worden onderscheiden, namelijk kinderen (8-13 jaar) en adolescenten (16-21 jaar).

Persoonlijkheid en de Grote Vijf

Persoonlijkheid beslaat het denken, voelen en doen van individuen op een consistente wijze (Miller, Lynam, & Leukefeld, 2003; Shiner & Caspi, 2003). Persoonlijkheid beïnvloedt het gevoelsleven en hoe de persoon in interactie staat met zijn omgeving. Hierdoor bepaalt de persoonlijkheid ook in hoeverre de persoon geneigd is om externaliserend probleemgedrag te vertonen (Miller et al., 2003). Zo blijkt persoonlijkheid een belangrijke individuele risicofactor voor externaliserend probleemgedrag te zijn (Krueger, Caspi, & Moffitt, 2000; Prinzie, Onghena, & Hellinckx, 2006; Van Leeuwen et al., 2004). Echter wordt voor verklaringen voor externaliserend probleemgedrag naar andere risicofactoren gezocht, zoals demografische en sociaaleconomische factoren of de opvoeding (Fearon, Bakermans-Kranenburg, Van IJzendoorn, Lapsley, & Roisman, 2010; Slobodskaya & Akhmetova, 2010). De relatie tussen probleemgedrag en individuele kenmerken zoals persoonlijkheid is in mindere mate onderzocht (Jones, Miller, & Lynam, 2011; Slobodskaya & Akhmetova, 2010). Toch is het begrip van de mate waarin persoonlijkheidskenmerken een predispositie vormen voor latere psychopathologie is een belangrijk aanknopingspunt voor het ontwikkelen van effectieve, doelgerichte preventies (Tackett, 2006).

Onderzoekers hebben consensus bereikt over de factoren waarmee de meeste persoonlijkheidskenmerken betrouwbaar en systematisch kunnen worden omschreven: het Vijf Factor Model (De Fruyt, 2006; Muris, Meesters, & Dieden, 2005; Shiner & Caspi, 2003). Het Vijf Factor Model is een model dat uit gaat van vijf domeinen die elk een op zichzelf staand aspect van de persoonlijkheid meten: extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid. Adolescenten en kinderen die hoog scoren op extraversie zijn expressief, energiek en dominant in interactie met leeftijdgenoten en volwassenen, in tegenstelling tot adolescenten met lagere scores die stiller, geremder en volgamer zijn. Adolescenten en kinderen die hoog scoren op welwillendheid hebben de neiging zich pro-sociaal te gedragen, in tegenstelling tot laag scorende adolescenten die eerder antagonistisch en onaangenaam zijn of onbeleefd gedrag vertonen. Hoge scores op consciëntieusheid komen tot uiting in verantwoordelijkheid, oplettendheid, volhardendheid, ordelijkheid en plannen, waartegen lage scores onverantwoordelijkheid, onbetrouwbaarheid, snel opgeven en afleidbaarheid omvatten. Adolescenten en kinderen met hoge scores op emotionele stabiliteit vertonen meer aanpassingsvermogen en zelfvertrouwen, terwijl lage scores samenhangen met angst, stressgevoeligheid en weinig zelfvertrouwen. Hoge scores op vindingrijkheid

hangen samen met creativiteit, intellect en nieuwsgierigheid (Prinzie et al., 2003; Mervielde & De Fruyt, 2002; Shiner & Caspi, 2003; Verhulst, Van der Ende & Koot, 1996).

Empirisch onderzoek

Voor de domeinen consciëntieusheid en welwillendheid zijn de meest consistente resultaten gevonden (Klimstra et al., 2010; Miller, Lynam & Jones, 2008; Roberts, Jackson, & Burger, 2009; Slobodskaya & Akhmetova, 2010). Lagere scores op welwillendheid en consciëntieusheid zijn gerelateerd aan meer agressie in de kindertijd (Klimstra et al., 2010) en adolescentie (Klimstra et al., 2010; Miller et al., 2008; Roberts et al., 2009). Minder consistent bewijs bestaat voor de relatie tussen agressie en de andere persoonlijkheidskenmerken, al toont enig onderzoek aan dat lagere scores op vindingrijkheid een hogere mate van agressief gedrag kunnen voorspellen bij zowel kinderen als adolescenten (Klimstra et al., 2010). Verder is een hogere mate van extraversie gerelateerd aan een hogere mate van agressie bij kinderen (De Haan et al., 2010), maar niet bij adolescenten (Klimstra et al., 2010). Daarnaast is een relatie gevonden tussen een lagere mate van emotionele stabiliteit en een hogere mate van agressie bij kinderen (De Haan et al., 2010; Klimstra et al., 2010) en bij adolescenten (Klimstra et al., 2010). Onderzoek suggereert dat de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en agressief gedrag redelijk stabiel is van de kindertijd tot de late adolescentie (De Bolle et al., 2009; Slobodskaya & Akhmetova, 2010).

Naast de relaties tussen de persoonlijkheidsdomeinen en agressie zijn er ook verbanden gelegd tussen persoonlijkheidsdomeinen en regeloverschrijdend gedrag. Zo wordt een hogere score op extraversie in zowel de kindertijd (De Haan et al., 2010; Miller & Lynam, 2001) als in de adolescentie (Corff & Toupin, 2010; Raynor & Levine, 2006) geassocieerd met een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag. Verder zijn lagere scores op welwillendheid gerelateerd bij zowel kinderen (De Haan et al., 2010; Prinzie et al., 2003; Jones et al., 2011; Miller & Lynam, 2001) als adolescenten (Corff & Toupin, 2010; Miller et al., 2008; Wiebe, 2004) aan een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag. Verder is een lagere score op consciëntieusheid gerelateerd aan een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag bij kinderen (De Haan et al., 2010; Prinzie et al., 2003; Jones et al., 2011; Miller & Lynam, 2001) en adolescenten (Miller et al., 2008; Miller, Lynam, & Leukefeld, 2003). Een lagere score op emotionele stabiliteit kan geassocieerd worden met een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag bij kinderen (Miller & Lynam, 2001), terwijl hiervoor bij adolescenten geen relatie is gevonden (Corff & Toupin, 2010; Miller et al., 2003; Wiebe, 2004). Tot op heden is er geen relatie gevonden tussen vindingrijkheid en regeloverschrijdend gedrag in de kindertijd (Miller & Lynam, 2001) en de adolescentie (Corff & Toupin, 2010; Miller et al., 2003; Wiebe, 2004).

Doordat persoonlijkheid bij zowel kinderen als adolescenten belangrijk is voor agressie en regeloverschrijdend gedrag, zal in deze studie gekeken worden of de relatie tussen persoonlijkheid en de twee subtypen van externaliserend probleemgedrag bij de twee ontwikkelingsfasen gelijk is. Uit eerder onderzoek komt naar voren dat een hogere score op extraversie een hogere mate van agressie voorspelt bij kinderen (De Haan et al., 2010), maar niet bij adolescenten (Klimstra et al., 2010) en dat een lagere score op emotionele stabiliteit een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag voorspelt tijdens de kindertijd (Miller & Lynam, 2001), maar niet bij adolescenten (Corff & Toupin, 2010; Wiebe, 2004). In deze studie zal gekeken worden of deze relaties verklaard kunnen worden door de verschillende ontwikkelingsfasen, of bijvoorbeeld doordat voorgaande studies gebaseerd zijn op verschillende steekproeven. In voorgaande studies is er namelijk geen gebruik gemaakt van een longitudinale steekproef die beide ontwikkelingsfasen onderzoekt.

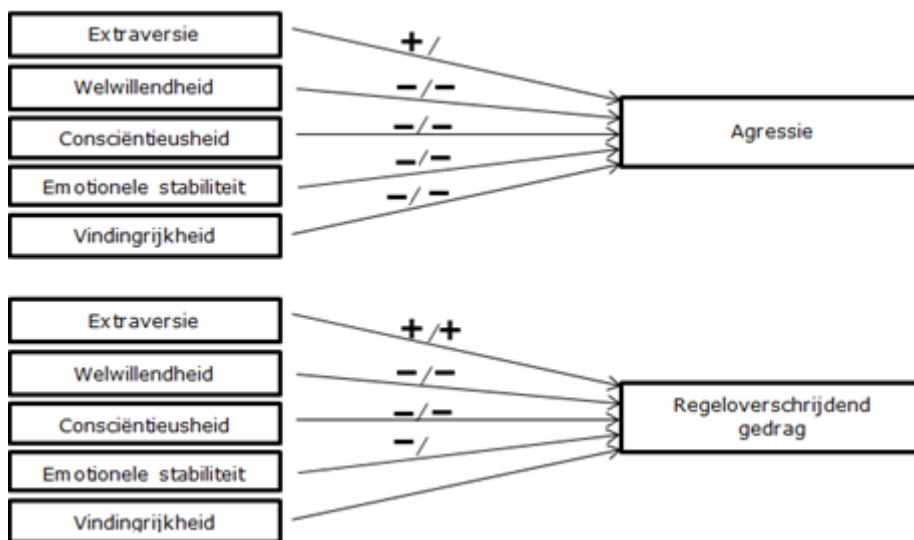
Onderzoeksvragen en hypothesen

Het doel van deze studie is om meer kennis te vergaren over de relaties tussen persoonlijkheidskenmerken en de twee subtypen van externaliserend probleemgedrag van kinderen tijdens de overgang naar de adolescentie (8-13 jaar) en van adolescenten tijdens de overgang naar de volwassenheid (16-21 jaar). De volgende algemene onderzoeksvraag zal worden getoetst: *Wat is de relatie tussen de VFM persoonlijkheidskenmerken en externaliserend probleemgedrag bij kinderen van 8 t/m 13 jaar en adolescenten van 16 t/m 21 jaar?*

Aan de hand van de beschreven onderzoeksresultaten zijn een aantal hypothesen opgesteld voor agressief gedrag. Ten eerste wordt er verwacht dat een hogere mate van extraversie gerelateerd is aan een hogere mate van agressie bij kinderen (De Haan et al., 2010). Ten tweede wordt verwacht dat een lagere score op welwillendheid gerelateerd is aan een hogere mate van agressie bij kinderen (De Haan et al., 2010; Klimstra et al., 2010) en adolescenten (Klimstra et al., 2010; Miller et al., 2008). Een verband tussen een lagere score op consciëntieusheid met een hogere mate van agressie wordt verwacht bij zowel kinderen (Klimstra et al., 2010) als adolescenten (Klimstra et al., 2010; Miller et al., 2008; Roberts et al., 2009). Verder wordt bij een relatie verwacht tussen een lagere score op emotionele stabiliteit en een hogere mate van agressie bij kinderen (De Haan et al., 2010; Klimstra et al., 2010) en adolescenten (Klimstra et al., 2010). Tot slot worden lagere scores op vindingsrijkheid geassocieerd met hogere mate van agressie bij kinderen (De Haan et al., 2010; Klimstra et al., 2010) en adolescenten (Klimstra et al., 2010).

Naast de hypothesen die zijn opgesteld over agressie zijn er ook hypothesen opgesteld voor regeloverschrijdend gedrag. Ten eerste wordt verwacht dat een hogere score op extraversie gerelateerd is aan meer regeloverschrijdend gedrag bij zowel

kinderen (De Haan et al., 2010; Jones et al., 2011; Miller & Lynam, 2001) als adolescenten (Corff & Toupin, 2010; Raynor & Levine, 2006). Ten tweede wordt verwacht dat een lagere score op welwillendheid en consciëntieusheid bij zowel kinderen (De Haan et al., 2010; Prinzie et al., 2003) als adolescenten (Corff & Toupin, 2010; Miller, et al., 2003; Miller et al., 2008) gerelateerd is aan meer regeloverschrijdend gedrag. Verder wordt verwacht dat een lagere score op emotionele stabiliteit in relatie staat tot een hogere mate van regeloverschrijdend bij kinderen (Miller & Lynam, 2001). Voor vindingrijkheid wordt geen hypothese opgesteld, aangezien voorgaand onderzoek geen relatie heeft gevonden met regeloverschrijdend gedrag bij zowel kinderen (Miller & Lynam, 2001) als adolescenten (Corff & Toupin, 2010).

Figuur 1.

Conceptueel model van de relaties tussen de Grote Vijf persoonlijkheidskenmerken en agressie en regeloverschrijdend gedrag tijdens de kindertijd (voor de schuine streep) en de adolescentie (na de schuine streep).

Methode

Procedure en respondenten

De data die wordt gebruikt voor huidig onderzoek is afkomstig uit een Vlaams longitudinaal onderzoek naar ouderschap, persoonlijkheid en ontwikkeling (Flemish Study on Personality, Parenting and Development; Prinzie et al., 2003). In dat onderzoek is de data verzameld in zeven waves (1999, 2000, 2001, 2004, 2007, 2009 en 2012). Het Vlaamse onderzoek is fundamenteel en hypothese-toetsend. Er is gebruik gemaakt van een geaccelereerd onderzoeksdesign (cohort-sequentieel). In 1999 is een willekeurig geselecteerde proportionele gestratificeerde steekproef getrokken onder basisschoolleerlingen uit België (Vlaanderen). De strata zijn gebaseerd op geografische locatie, sekse en leeftijd. De leerlingen die vóór 1 maart jarig waren zijn per klas alfabetisch gerangschikt, waarbij de tweede en de een-na-laatste leerling van deze lijst werden geselecteerd. De ouders hebben een uitnodiging ontvangen voor deelname aan

een 'studie over de ontwikkeling van kinderen'. Nadat zij toestemming gaven om gecontacteerd te worden door de onderzoekers, werden zij gebeld voor verdere uitleg en gevraagd om schriftelijke toestemming te geven voor deelname.

Voor dit onderzoek is data gebruikt uit twee waves welke in 2004 en 2012 hebben plaatsgevonden (respectievelijk T1 en T2), om de relatie tussen de persoonskenmerken en agressie en regeloverschrijdend gedrag tijdens de twee ontwikkelingsfasen te kunnen vergelijken. Op T1 hebben 524 moeders deelgenomen en vragenlijsten ingevuld over 260 jongens (49.6%) en 264 meisjes (50.4%). De kinderen hadden de leeftijd van 8 tot en met 13 jaar ($M=10$ jaar en 6 maanden, $SD=1.15$). Bij T2 waren er, als gevolg van uitval, nog 418 deelnemers over waarvan 202 jongens (48.3%) en 216 meisjes (51.7%), die varieerden in leeftijd van 16 tot en met 21 jaar ($M=18$ jaar en 7 maanden, $SD=1.16$).

Gedurende het gehele onderzoek is de anonimiteit van respondenten gegarandeerd, is vertrouwelijk omgegaan met de verkregen informatie en zijn de gegevens gecodeerd verwerkt. Alle respondenten hebben vrijwillig deelgenomen aan het onderzoek, al kregen zij hiervoor wel een kleine bijdrage.

Meetinstrumenten

Er zijn vragenlijsten gebruikt om de mate van agressie en regeloverschrijdend gedrag en de persoonlijkheid van de kinderen of de adolescenten te meten. Persoonlijkheid en agressie en regeloverschrijdend gedrag zijn op T1 gemeten aan de hand van moederrapportages en op T2 aan de hand van zelfrapportages van adolescenten. Op T1 hebben de moeders de vragenlijsten ingevuld omdat de kinderen op dit meetmoment nog te jong werden geacht om bepaalde vragen te beantwoorden.

Agressief en regeloverschrijdend gedrag. Om de mate van agressief en regeloverschrijdend gedrag te meten is op T1 gebruik gemaakt van de Child Behavior Check List 4-18 ([CBCL 4-18] Achenbach, 1991). Op T2 is de Youth Self Report gebruikt ([YSR] Achenbach, 1991). De CBCL en de YSR zijn aan elkaar gerelateerd. Elk item in de vragenlijst wordt gescoord op een 3-punts Likertschaal, met 0 = *helemaal niet*, 1 = *een beetje/soms*, en 2 = *duidelijk/vaak*. Voorbeeldvragen en aantal items van agressief gedrag zijn: '*Ik maak veel ruzie*' en '*Ik val anderen lichamelijk aan*' (21 items) en van regeloverschrijdend gedrag zijn: '*Ik lieg of bedrieg*' en '*Ik loop van huis weg*' (15 items). De CBCL is een gevalideerde en betrouwbare vragenlijst (Achenbach et al., 2008). De CBCL 4-18 is vrij goed beoordeeld door de COTAN (normen: goed, betrouwbaarheid: voldoende, begripsvaliditeit: goed, criteriumvaliditeit: voldoende). De YSR is eveneens vrij goed beoordeeld door de COTAN (normen: goed, betrouwbaarheid: goed, begripsvaliditeit: voldoende, criteriumvaliditeit: voldoende). In de huidige steekproef is de cronbach's alpha .89 voor agressief gedrag bij moederrapportages en .80 bij adolescentrapportages. Voor regeloverschrijdend gedrag is de cronbach's alpha .45 voor moederrapportages en .54 voor adolescentrapportages.

Persoonlijkheid. Voor het meten van persoonlijkheidskenmerken is gebruik gemaakt van de Hierarchical Personality Inventory for Children ([HiPIC] Mervielde & De Fruyt, 1999). Elk item in de vragenlijst wordt gescoord op een 5-punts Likertschaal, met 1 = *past niet bij mij*, 2 = *past een heel klein beetje bij mij*, 3 = *past min of meer bij mij*, 4 = *past goed bij mij*, en 5 = *past heel goed bij mij*. Voorbeeldvragen en aantal items voor elk domein zijn: extraversie: '*Ik bruis van leven*' (32 items); welwillendheid: '*Ik aanvaard gezag*' (40 items); consciëntieusheid: '*Ik stel hoge eisen aan mezelf*' (32 items); emotionele stabiliteit: '*Ik voel me goed in mijn vel*' (16 items) en vindingrijkheid: '*Ik heb een rijke verbeelding*' (24 items). De betrouwbaarheid en validiteit van deze versie is niet beoordeeld door COTAN. In de huidige steekproef varieert de cronbach's alpha van .88 tot en met .98 voor moederrapportages. De cronbach's alpha varieert van .62 tot en met .97 voor adolescentrapportages.

Kwaliteitsanalyse

Als eerst is onderzocht in hoeverre missende waarden een invloed hebben op de kwaliteit van de analyses. Voor beide waves zijn voor zowel de HiPIC als de CBCL geen items gevonden die vanwege missende waarden geen betrouwbare uitkomst geven. Daarna is gekeken of de respondenten die zijn afgevallen bij T2 significant verschillen met de respondenten die wel hebben deelgenomen aan T2 met betrekking tot de persoonlijkheidsdomeinen. De F -waarden varieerden tussen $F(1, 519) = 0.43, p = .51$ voor vindingrijkheid en $F(1, 519) = 6.94, p < .01$ voor extraversie. De afgevallen respondenten verschillen alleen significant op extraversie, zij scoren hoger op extraversie op T1 dan respondenten die ook op T2 deelnamen. Met betrekking tot agressie en regeloverschrijdend gedrag verschillen de afgevallen respondenten niet significant van de respondenten die ook op T2 hebben deelgenomen ($p > .05$). De F -waarden varieerden tussen $F(1, 517) = 2.18, p = .14$ voor regeloverschrijdend gedrag en $F(1, 517) = 2.28, p = .13$ voor agressie. Aangezien in dit onderzoek verschillende informanten zijn gebruikt op T1 (moeders) en T2 (adolescenten), is het van belang dat de relatie tussen de informanten significant is. In de huidige studie is de cross informant relatie tussen de CBCL en de YSR ook significant, met een relatie van $r = .19, p < .01$ op agressief gedrag en een relatie van $r = .17, p < .01$ op regeloverschrijdend gedrag. Bij de persoonlijkheidsdomeinen is de cross informant relatie voor extraversie $r = .41$, welwillendheid $r = .24$, consciëntieusheid $r = .37$, emotionele stabiliteit $r = .27$ en voor vindingrijkheid $r = .39, p < .01$. Uit onderzoek blijkt dat de relatie tussen verschillende informanten met betrekking tot agressief gedrag een reikwijdte kent van .62 tot en met .80 en voor regeloverschrijdend gedrag een reikwijdte kent van .33 tot en met .82 (De Groot, Koot, & Verhulst, 1994). Ook uit ander onderzoek blijkt een significante cross informant relatie van .52 tussen de CBCL en YSR op agressief gedrag en een relatie van .55 op regeloverschrijdend gedrag (Achenbach & Rescorla, 2001).

Analyseplan

Om de grootte en richting van de lineaire relaties tussen de persoonlijkheidskenmerken, agressie en regeloverschrijdend gedrag, en de achtergrondvariabelen sekse en leeftijd van de kinderen op T1 en T2 te onderzoeken, is een bivariate correlatie analyse gebruikt. Vervolgens zijn afzonderlijke stapsgewijze lineaire regressieanalyses uitgevoerd, om te meten hoe de persoonlijkheidsdomeinen agressief en regeloverschrijdend gedrag verklaren bij de twee ontwikkelingsfasen. Bij de stapsgewijze regressieanalyses is steeds in de eerste stap gecontroleerd voor de relevante achtergrondvariabelen. Tot slot is aan de hand van de gemiddelden, standaard deviaties en een gepaarde steekproeven *t*-test gekeken naar de verschillen tussen T1 en T2. Een tweezijdige gepaarde *t*-test is uitgevoerd om de verschillen tussen T1 en T2 te vergelijken. Er is voor deze gepaarde *t*-test gekozen, omdat hiermee significante verschillen kunnen worden getest tussen gemiddelden van dezelfde personen op twee verschillende momenten.

Resultaten

Beschrijvende statistieken

Gemiddelden, standaard deviaties en gepaarde steekproeven *t*-tests voor T1 en T2 zijn gerapporteerd in Tabel 1. De gepaarde *t*-tests laten zien dat de respondenten lager scoorden op de persoonskenmerken extraversie, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid en dat zij hoger scoorden op agressie en regeloverschrijdend gedrag in de adolescentie dan in de kindertijd. Voor welwillendheid en consciëntieusheid zijn geen verschillen gevonden tussen T1 en T2.

Tabel 1

Gemiddelden, Standaarddeviaties en t waarden bij een gepaarde steekproeven t-test

Schalen	T1	T2	gepaarde steekproeven t-test	
	<i>M (SD)</i>	<i>M (SD)</i>	<i>t</i>	<i>df</i>
Extraversie	3.58 (0.54)	3.41 (0.56)	4.61*	415
Welwillendheid	3.64 (0.51)	3.69 (0.43)	-1.25	415
Consciëntieusheid	3.38 (0.67)	3.43 (0.62)	-.62	415
Emotionele stabiliteit	3.51 (0.71)	3.31 (0.79)	4.11*	415
Vindingrijkheid	3.78 (0.57)	3.75 (0.50)	6.71*	415
Agressie	5.61 (5.49)	7.35 (4.68)	-6.27*	403
Regeloverschrijdend	1.51 (1.66)	6.56 (2.89)	-33.99*	403

**p* < .001.

Correlaties

De pearson correlaties zijn gerapporteerd in Tabel 2. Meer welwillendheid, consciëntieusheid en emotionele stabiliteit waren gerelateerd aan minder agressie op T1 en T2. Meer extraversie was alleen op T1 gerelateerd aan meer agressie. Voor vindingrijkheid zijn geen relaties gevonden met agressie op T1 en T2. Meer

welwillendheid en consciëntieusheid waren gerelateerd aan minder regeloverschrijdend gedrag op T1 en T2. Meer emotionele stabiliteit was alleen op T1 gerelateerd aan minder regeloverschrijdend gedrag. Voor extraversie en vindingrijkheid was op zowel T1 als T2 geen relatie gevonden met regeloverschrijdend gedrag. De moeders van jongens rapporteerden op T1 zowel meer agressief als regeloverschrijdend gedrag dan de moeders van meisjes, en de jongens rapporteerden tijdens de zelfrapportages op T2 alleen meer regeloverschrijdend gedrag dan meisjes. De moeders van de jongere kinderen rapporteerden meer agressief en regeloverschrijdend gedrag dan de moeders van de oudere kinderen op T1, maar de adolescenten rapporteerden geen verschil op T2.

Aangezien sekse en leeftijd van kinderen significant gerelateerd waren aan agressief en regeloverschrijdend gedrag op T1 en sekse significant gerelateerd was aan regeloverschrijdend gedrag op T2, was in de regressieanalyses waarin agressie en regeloverschrijdend gedrag gerelateerd wordt aan het VFM persoonlijkheidskenmerken, ook gecontroleerd voor deze desbetreffende significante achtergrondvariabelen.

Tabel 2

Correlaties tussen onderzochte variabelen T1 en T2

Variabelen	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Sekse		.01	.13**	.15**	.20***	-.31***	.03	-.00	-.21***
2. Leeftijd	.01		-.12	.02	.07	-.02	-.03	-.04	.01
3. Extraversie	.05	-.09*		.02	.14**	.38***	.42***	.16**	-.05
4. Welwillendheid	.13**	.12**	.12**		.30***	.08	.06	-.62***	-.27***
5. Consciëntieusheid	.21***	.02	.14**	.37***		.01	.33***	-.26***	-.29***
6. Emotionele stabiliteit	-.01	.08	.46***	.26***	.22***		.18***	-.19***	-.09
7. Vindingrijkheid	.06	-.08	.42***	.16***	.48***	.38***		.05	.06
8. Agressie	-.14**	-.13**	.00	-.69***	-.36***	-.28***	-.09*		.50***
9. Regeloverschrijdend	-.19***	-.11*	.03	-.44***	-.25***	-.17***	-.06	.67***	

Noot. Onder diagonaal correlaties voor T1, boven diagonaal correlaties voor T2.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Regressieanalyses persoonlijkheid en agressief gedrag bij kinderen en adolescenten

De resultaten van de regressieanalyses tussen persoonlijkheid en agressief gedrag bij kinderen en adolescenten zijn weergegeven in Tabel 3. Op T1 verklaarden sekse en leeftijd 3 procent van de variantie in agressief gedrag. Door de toevoeging van de persoonlijkheidsdomeinen bij stap twee wordt een additionele 49 procent van de variantie in agressie verklaard. Op T2 wordt 48 procent van de variantie in agressief gedrag verklaard door de vijf persoonlijkheidskenmerken. Op T1 en T2 had een lagere score op welwillendheid de sterkste relatie met een hogere mate van agressie en waren ook lagere scores op consciëntieusheid en emotionele stabiliteit gerelateerd aan een hogere mate van agressie. Hogere scores op extraversie waren op zowel T1 als T2

geassocieerd met een hogere mate van agressie. Lagere scores op vindingrijkheid waren op T1 significant gerelateerd aan een lagere mate van agressie, maar niet op T2.

Regressieanalyses persoonlijkheid en regeloverschrijdend gedrag bij kinderen en adolescenten

De resultaten van de regressieanalyses tussen persoonlijkheid en regeloverschrijdend gedrag bij kinderen en adolescenten zijn weergegeven in Tabel 3. Op T1 verklaarden sekse en leeftijd 4 procent van de variantie in regeloverschrijdend gedrag. Door de toevoeging van de persoonlijkheidsdomeinen bij stap twee wordt een additionele 19 procent van de variantie in regeloverschrijdend gedrag verklaard. Op T2 verklaarde sekse 4 procent van de variantie in regeloverschrijdend gedrag. Door de toevoeging van de persoonlijkheidsdomeinen bij stap twee wordt een additionele 15 procent van de variantie in regeloverschrijdend gedrag verklaard. Op zowel T1 als T2 waren lagere scores op welwillendheid, consciëntieusheid en emotionele stabiliteit gerelateerd aan hogere mate van regeloverschrijdend gedrag. Op T1 had welwillendheid en op T2 had consciëntieusheid de sterkste relatie met regeloverschrijdend gedrag. Op T1 was een hogere score op extraversie gerelateerd aan een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag, maar niet op T2. Op T2 was een hogere score op vindingrijkheid significant gerelateerd aan een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag, maar niet op T1.

Discussie

In deze studie is onderzocht hoe de Grote Vijf persoonlijkheidskenmerken samenhangen met agressie en regeloverschrijdend gedrag bij kinderen en adolescenten. In overeenstemming met eerder onderzoek (o.a. De Haan et al., 2010; Klimstra et al., 2010; Shiner & Caspi, 2003; Wiebe, 2004) is gevonden dat verschillende persoonlijkheidskenmerken in verschillende ontwikkelingsfasen samenhangen met agressief en regeloverschrijdend gedrag.

Eerder onderzoek heeft een relatie gevonden tussen extraversie en agressie bij kinderen (De Haan et al., 2010). Verder werd verwacht dat voor zowel kinderen als adolescenten een hogere score op extraversie in verband staat met een hoge mate van regeloverschrijdend gedrag (Corff & Toupin, 2010; Raynor & Levine, 2006). Huidig onderzoek laat echter zien dat een hogere score op extraversie geassocieerd is met een hogere mate van agressief gedrag voor beide ontwikkelingsfasen en dat een hogere score op extraversie alleen geassocieerd kan worden met een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag bij kinderen. De relaties tussen agressie en extraversie zijn mogelijk te verklaren doordat kinderen en adolescenten met een hogere mate van extraversie sociale en andere grenzen willen verkennen en soms over deze grenzen heen gaan (De Haan et al., 2010; Krueger et al., 2000).

Tabel 3

Regressieanalyse T1 en T2

Model	Agressie								Regeloverschrijdend							
	T1				T2				T1				T2			
	B	SE	β	ΔR^2	B	SE	β	ΔR^2	B	SE	β	ΔR^2	B	SE	β	ΔR^2
<u>1. Achtergrondvariabelen</u>				.03***								.04***				.04***
Sekse ^a	-0.48	0.34							-0.42	0.13			-1.11	0.30		
Leeftijd	-0.06	0.15							-0.05	0.06						
<u>2. Persoonlijkheid</u>				.49***				.48***				.19***				.15***
Extraversie	1.59	0.36	.16***		2.27	0.35	.27***		0.41	0.14	.31**		0.03	0.29	.01	
Welwillendheid	-6.36	0.36	-.61***		-6.23	0.42	-.56***		-1.18	0.14	-.37***		-1.16	0.33	-.17***	
Consciëntieusheid	-1.22	0.30	-.15***		-1.16	0.30	-.15***		-0.26	0.12	-.11*		-1.23	0.24	-.26***	
Emotionele stabiliteit	-1.52	0.28	-.20***		-1.45	0.23	-.24***		-0.30	0.11	-.31**		-0.63	0.20	-.17**	
Vindingrijkheid	0.86	0.36	.09*		0.53	0.39	.06		0.15	0.14	.05		1.09	0.30	.19***	

Noot.^a Sekse is gecodeerd als: 0 = jongen; 1 = meisje.

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Deze verklaring geldt mogelijk ook voor de relatie tussen regeloverschrijdend gedrag en extraversie bij kinderen (De Haan et al., 2010) maar niet bij adolescenten aangezien zij zich mogelijk meer bewust zijn van de grenzen en regels die worden gesteld.

In overeenstemming met voorgaand onderzoek werd verwacht dat een lagere score op welwillendheid en consciëntieusheid in verband staat een hogere mate van agressief gedrag (Klimstra et al., 2010; Miller et al., 2008; Roberts et al., 2009; Slobodskaya & Akhmetova, 2010) en regeloverschrijdend gedrag (Corff & Toupin, 2010; De Haan et al., 2010; Jones et al., 2011; Miller & Lynam, 2001; Miller et al., 2008; Prinzie et al., 2003; Wiebe, 2004) voor zowel kinderen als adolescenten.

In overeenstemming met voorgaand onderzoek is gevonden dat een lagere mate van emotionele stabiliteit bij kinderen (De Haan et al., 2010; Klimstra et al., 2010) en adolescenten (Klimstra et al., 2010) in verband staat met een hogere mate van agressie en dat een lagere mate van emotionele stabiliteit in verband staat met een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag bij kinderen (Corff & Toupin, 2010; Miller et al., 2003; Miller & Lynam, 2001; Wiebe, 2004). In huidig onderzoek is echter ook de relatie gevonden tussen een lagere score op emotionele stabiliteit en regeloverschrijdend gedrag bij adolescenten. Een mogelijke verklaring voor deze relatie kan zijn dat adolescenten met een lagere emotionele stabiliteit niet met negatieve emoties om kunnen gaan en hierdoor bijvoorbeeld verdovende middelen gebruiken (Thatcher & Clark, 2008).

Verder werd op basis van voorgaande studies verwacht dat een lagere score op vindingrijkheid gerelateerd is aan een hogere mate van agressie bij kinderen (De Haan et al., 2010; Klimstra et al., 2010) en adolescenten (Klimstra et al., 2010). In dit onderzoek is gevonden dat juist een hogere score op vindingrijkheid gerelateerd is aan een hogere score van agressie bij kinderen. Voor regeloverschrijdend gedrag is in voorgaand onderzoek geen relatie gevonden met vindingrijkheid (Corff & Toupin, 2010; Miller & Lynam, 2001; Miller et al., 2003; Wiebe, 2004). Huidig onderzoek laat echter zien dat er wel een relatie bestaat tussen een hogere mate van vindingrijkheid en een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag bij adolescenten. Meer vindingrijke adolescenten zijn mogelijk nieuwsgierig en/of experimenteel naar bijvoorbeeld middelengebruik en seks. Omdat er geen duidelijke verklaring voor het verband tussen vindingrijkheid en agressie te vinden is, zou hier in de toekomst nog onderzoek naar gedaan moeten worden.

Uit de resultaten blijkt dat de door persoonlijkheid verklaarde variantie voor zowel agressief als regeloverschrijdend gedrag in beide ontwikkelingsfasen vrijwel gelijk is. Echter opvallend is de hoge verklaarde variantie van de persoonlijkheidsdomeinen op agressie. Welwillendheid had hierbij het sterkste verband. Mogelijk is dit te verklaren vanwege de itemoverlap tussen de agressieschaal van de CBCL en de facetten egocentrisme, dominantie en irriteerbaarheid van het persoonlijkheidsdomein welwillendheid zoals gemeten door de HiPIC. Voorbeelden van de items uit de HiPIC zijn: *'Ik maak vlug ruzie'* en *'Ik heb last van jaloezies'* en voorbeelden van de items uit de CBCL zijn: *'Ik maak veel ruzie'* en *'Ik ben jaloezies op anderen'*. De items van de regeloverschrijdende schaal zoals een vuurtje stoken, stelen, spijbelen, alcohol en drugsgebruik van de CBCL hebben geen duidelijke tegenhanger in de HiPIC (Mervielde & De Fruyt, 1999). Ook heeft het domein welwillendheid een lage betrouwbaarheid bij adolescenten. Dit heeft mogelijk te maken doordat de vragen van het facet 'gehoorzaamheid' niet helemaal aansluiten bij de ontwikkelingsfase. Een voorbeeld hiervan is: *'Ik kan dwarsliggen'*.

Verder blijkt uit de resultaten dat de gemiddelde scores op regeloverschrijdend gedrag voor kinderen en adolescenten sterk verschillen. Dit zou verklaard kunnen worden doordat moeders minder zicht hebben op de regeloverschrijdend gedragingen van hun kinderen. Een alternatieve verklaring hiervoor kan zijn dat kinderen bepaalde gedragingen die voorkomen op de regeloverschrijdende schaal, zoals roken, drinken en seks, minder vertonen dan adolescenten. Bovendien is in eerder onderzoek gevonden dat regeloverschrijdend gedrag toeneemt tijdens de adolescentie (De Haan, Prinzie, & Dékovic, 2012).

Limitaties en Suggesties voor Toekomstig Onderzoek

Ondanks de belangrijke bijdrage van de huidige studie aan de kennis over de persoonlijkheidskenmerken, in relatie tot agressie en regeloverschrijdend gedrag, moet rekening worden gehouden met een aantal limitaties. Gezien de twee meetmomenten hebben verschillende informanten gerapporteerd, namelijk moeders over hun kinderen (T1) en adolescenten over zichzelf (T2). Het was ethisch niet verantwoord om de kinderen op T1 aan intensieve vragenlijsten bloot te stellen, vanwege de tijdsduur en de niet leeftijdsadequate items over bijvoorbeeld seks en drugs. Hierdoor is niet zeker of de verschillende relaties voor de twee ontwikkelingsfasen komen doordat persoonlijkheid een ander effect heeft in de verschillende ontwikkelingsfasen of door de twee verschillende informanten. Anderzijds zijn de resultaten die gelijk zijn voor de twee ontwikkelingsfasen robuust, ongeacht de informant die heeft gerapporteerd. Dit benadrukt het bewijs

voor het belang van de persoonlijkheidsdomeinen in relatie tot de twee subtypen van externaliserend probleemgedrag. Hoewel in het huidige onderzoek de correlaties tussen de informantenschalen significant waren, waren deze lager dan in voorgaand onderzoek (Achenbach & Rescorla, 2001; De Groot et al., 1994). Hierdoor zijn vergelijkingen moeilijker te maken. Echter zijn de lage correlaties begrijpelijk gezien de grote tijdsspanne tussen de twee meetmomenten, namelijk acht jaar; stabiliteitscoëfficiënten van de persoonlijkheidsdimensies en probleemgedragingen, gerapporteerd door dezelfde informant zijn tevens lager (Roberts & DelVecchio, 2000). Desondanks is het van belang om dezelfde informant te gebruiken op beide meetmomenten, aangezien zoals uit huidig onderzoek blijkt dat moeders minder zicht hebben op de regeloverschrijdende gedragingen van hun kinderen. Verder dient, in verband met de zeer hoge correlaties tussen welwillendheid en agressie in de vragenlijsten, rekening gehouden te worden met itemoverlap.

Gezien de laag gevonden betrouwbaarheid voor welwillendheid bij adolescenten, is een aanbeveling voor vervolgonderzoek om voor het domein welwillendheid bij adolescenten een persoonlijkheidsvragenlijst voor volwassenen af te nemen.

Conclusie

In deze studie is duidelijk naar voren gekomen dat de vijf persoonlijkheidsdomeinen in relatie staan tot zowel agressie als regeloverschrijdend gedrag. Tegen de verwachting in werd een relatie gevonden tussen een hogere score op extraversie en een hogere mate van agressie bij adolescenten, maar niet tussen extraversie en regeloverschrijdend gedrag bij adolescenten. Opvallend is dat in dit onderzoek een verband is aangetoond tussen emotionele stabiliteit en regeloverschrijdend gedrag bij adolescenten, eerder onderzoek heeft dit niet kunnen aantonen. Verder is ook de relatie tussen een hogere mate van vindingrijkheid en een hogere mate van agressie bij kinderen en de relatie tussen een hogere mate van vindingrijkheid en een hogere mate van regeloverschrijdend gedrag bij adolescenten opmerkelijk. Huidig onderzoek heeft bijgedragen aan de kennis over persoonlijkheidsdomeinen in relatie tot agressie en regeloverschrijdend gedrag. Uniek aan de onderzoeksopzet is dat zowel regeloverschrijdend gedrag als agressie longitudinaal zijn onderzocht in relatie met de Grote Vijf persoonlijkheidsdomeinen bij twee ontwikkelingsfasen.

Literatuur

- Achenbach, T. M. (1978). The child behavior profile: I. Boys aged 6-11. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 46*, 478-488.
doi:10.1037/0022-006X.46.3.478
- Achenbach, T. M. (1991). *Integrative guide for the 1991 CBCL/4-18, YSR, and TRF profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Achenbach, T.M., Becker, A., Döpfner, M., Heiervang, E., Roessner, V., Steinhausen, H., & Rothenberger, A. (2008). Multicultural assessment of child and adolescent psychopathology with ASEBA and SDQ instruments: research findings, applications, and future directions. *Child Psychology and Psychiatry, 49*, 251-275. doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01867.x
- Achenbach, T. M., & Rescorla, L. A. (2001). Reliability, internal consistency, cross-informant agreement, and stability. In T. M. Achenbach & L. A. Rescorla (eds.). *Manual for the ASEBA School-Age Forms & Profiles* (pp. 99-135). Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, & Families.
- Ansary, N. S., & Luthar, S. L. (2009). Distress and academic achievement among adolescents of affluence: A study of externalizing and internalizing problem behaviors and school performance. *Development and psychopathology, 21*, 319-341. doi:10.1017/S0954579409000182
- Bongers, I. L., Koot, H. M., van der Ende, J., & Verhulst, F. C. (2003). The normative development of child and adolescent problem behavior. *Journal of Abnormal Psychology, 112*, 179-192. doi:10.1037/0021843X.112.2.179
- Bongers, I. L., Koot, H. M., van der Ende, J., & Verhulst, F. C. (2004). Developmental trajectories of externalizing behaviors in childhood and adolescence. *Child Development, 75*, 1523-1537.
- Bongers, I. L., Koot, H. M., Van der Ende, J. & Verhulst, F. C. (2008). Predicting young adult social functioning from developmental trajectories of externalizing behavior. *Psychological Medicine, 38*, 989-999.
doi:10.1017/S0033291707002309
- Broidy, L. M., Nagin, D. S., Tremblay, R. E., Bates, J. E., Brame, B., Dodge, K. E., ... Vitaro, F. (2003). Developmental trajectories of childhood disruptive behaviors and adolescent delinquency: A six site, cross-national study. *Developmental Psychology, 39*, 222-245.
doi:10.1037/0012-1649.39.2.222

- Burt, S. A., & Donnellan, M. B. (2008). Personality correlates of aggressive and non-aggressive antisocial behavior. *Personality and Individual Differences*, *44*, 53-63. doi:10.1016/j.paid.2007.07.022
- Colman, I., Murray, J., Abbott, R. A., Maughan, B., Kuh, D., Croudace, T. J., & Jones, P. B. (2009). Outcomes of conduct problems in adolescence: 40 year follow-up of national cohort. *British Medical Journal*, *338*, 1-8. doi:10.1136/bmj.a2981
- Corff, Y. L., & Toupin, J. (2010). The Five-Factor Model of personality at the facet level: Association with antisocial personality disorder symptoms and prediction of antisocial behavior. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, *32*, 586-594. doi:10.1007/s10862-010-9180-y
- De Bolle, M., De Clercq, B., Van Leeuwen, K., Decuyper, M., Rosseel, Y., & De Fruyt, F. (2009). Personality and psychopathology in Flemish referred children: Five perspectives of continuity. *Child Psychiatry and Human Development*, *40*, 269-285.
- De Fruyt, F., Bartels, M., Van Leeuwen, K. G., De Clercq, B., Decuyper, M., & Mervielde, I. (2006). Five types of personality continuity in childhood and adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, *91*, 538-552. doi:10.1037/0022-3514.91.3.538
- De Groot, A., Koot, H. M., & Verhulst, F. C. (1994). Cross-cultural generalizability of the Child Behavior Checklist cross-informant syndromes. *Psychological Assessment*, *6*, 225-230.
- De Haan, A. D., Prinzie, P., & Dekovic, M. (2010). How and why children change in aggression and delinquency from childhood to adolescence: Moderation of overreactive parenting by child personality. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *51*, 725-733. doi:10.1111/j.1469-7610.2009.02192.x
- De Haan, D., Prinzie, P., & Dékovic, M. (2012). Change and reciprocity in adolescent aggressive and rule-breaking behaviors and parental support and dysfunctional discipline. *Development and Psychopathology*, *24*, 301-315. doi:10.1017/S0954579411000848
- Delfos, M. F. (2009). *Ontwikkelingspsychopathologie: stoornissen en belemmeringen*. Amsterdam: Pearson.
- Dishion, T. J., & Patterson, G. R. (2006). The development and ecology of antisocial behavior in children and adolescents. In D. J. Cohen, & D. Cicchetti (Eds.), *Developmental Psychopathology* (pp. 503-541). Hoboken, NJ: Wiley.
- Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, N. H., Lapsley, A. M., & Roisman, G. I. (2010). The significance of insecure attachment and

- disorganization in the development of children's externalizing behavior: A meta analytic study. *Child Development*, 81, 435-456.
- Hudziak, J. J., Van Beijsterveldt, C. E. M., Bartels, M., Rietveld, M. J. H., Rettew, D. C., Derks, E. M., ... Boomsma D. I. (2003). Individual differences in aggression: Genetic analyses by age, gender, and informant in 3-, 7-, and 10-year-old Dutch twins. *Behavior Genetics*, 33, 575-589.
- Jones, E. J., Miller, J. D., & Lynam, D. R. (2011). Personality, antisocial behavior, and aggression: A meta-analytic review. *Journal of Crime Justice*, 39, 329-337. doi:10.1016/j.jcrimjus.2011.03.004
- Kievit, T., Tak, J. A., & Bosch, J. D. (red.) (2008). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Klimstra, T. A., Akse, J., Hale, W. W. III, Raaijmakers, Q. A. W., & Meeus, W. H. J. (2010). Longitudinal associations between personality traits and problem behavior symptoms in adolescence. *Journal of Research in Personality*, 44, 273-284. doi:10.1016/j.jrp.2010.02.004
- Krueger, R. F., Caspi, A., & Moffitt, T. E. (2000). Epidemiological personology: The inifying role of personality in population-based research on problem behaviors. *Journal of Personality*, 68, 967-998. doi:10.1111/14676494.00.123
- Mervielde, I., & De Fruyt, F. (1999). Construction of the Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC). In: I. Mervielde, I. J. Deary, F. De Fruyt & F. Ostendorf (Eds.). *Personality Psychology in Europe* (pp. 107-127). Tilburg: Tilburg University Press.
- Mervielde, I., & De Fruyt, F. (2002). Assessing children's personality traits with The Hierarchical Personality Inventory for Children. In: B. De Raad & M. Perugini (Eds.). *Big Five assessments* (pp. 129-146). Seattle: Hogrefe and Huber.
- Muris, P., Meesters, C., & Diederens, R. (2005). Psychometric properties of the Big Five Questionnaire for Children (BFQ-C) in a Dutch sample of young adolescents. *Personality and Individual Differences*, 38, 1757-1769. doi:10.1016/j.paid.2004.11.018
- Miller, J. D., & Lynam, D. (2001). Structural models of personality and their relation to antisocial behavior: A meta-analytic review. *Criminology*, 39, 765-795.
- Miller, J. D., Lynam, D., & Leukefeld, C. (2003). Examining antisocial behavior through the lens of the five factor model of personality. *Aggressive Behavior*, 29, 497-514.

- Miller, J. D., Lynam, D. R., Jones, S. (2008). Externalizing behavior through the lens of the five-factor model: a focus on agreeableness and conscientiousness. *Journal of Personality Assessment*, *90*, 158-164.
- Nigg, J. T. (2006) Temperament and developmental psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *47*, 395-422.
doi:10.1111/j.14697610.2006.01612.x
- Obschonka, M., Andersson, H., Silbereisen, R. K., & Sverke, M. (2013). Rule-breaking, crime, and entrepreneurship: A replication and extension study with 37-year longitudinal data. *Journal of Vocational Behavior*, *83*, 386-396. doi:10.1016/j.jvb.2013.06.007
- Oosterlaan, J. & Veerman, J. W. (2011). Achtergronden en gebruik van vragenlijsten voor het vaststellen van emotionele en gedragsproblemen bij kinderen. in T, Kievit, J. A. Tak & J. D. Bosch (Eds.), *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen*. (pp. 265-325). Enschede: De Tijdstroom Uitgeverij.
- Ormel, J., Oldehinkel, A. J., Sijtsma, J., van Oort, F., Raven, D., Veenstra, R., ... Verhulst, F. C. (2012). The Tracking Adolescents' Individual Lives Survey (TRAILS): Design, current status, and selected findings. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *51*, 1020-1036. doi:10.1016/j.jaac.2012.08.004
- Prinzle, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2006). A cohort-sequential multivariate latent growth curve analysis of normative CBCL aggressive and delinquent problem behavior: Associations with harsh discipline and gender. *International Journal of Behavioral Development*, *30*, 444-459.
- Prinzle, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquière, P., & Colpin, H. (2003). The additive and interactive effects of parenting and children's personality of externalizing behaviour. *European Journal of Personality*, *17*, 95-117. doi:10.1002/per.467
- Raynor, D. A., & Levine, H. (2009). Associations between the Five-Factor Model of personality and health behaviors among college students. *Journal of American College Health*, *58*, 73- 81.
- Roberts, B. W., & DeVecchio, W. F. (2000). The rank-order consistency of personality traits from childhood to old age: A quantitative review of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, *126*, 3-25.
doi:10.1037/0033-2909.126.1.3
- Roberts, B. W., Jackson, J. J., Burger, J., Trautwein, U. (2009). Conscientiousness and externalizing psychopathology: Overlap, developmental patterns, and

- etiology of two related constructs. *Development and Psychopathology*, *21*, 871-888. doi:10.1017/S0954579409000479
- Shiner, R. L., & Caspi, A. (2003). Personality differences in childhood and adolescence: Measurement, development, and consequences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *44*, 2-32. doi:10.1111/14697610.00101
- Slobodskaya, H. R., & Akhmetova, O. A. (2010). Personality development and problem behaviour in Russian children and adolescents. *International Journal of Behavioral Development*, *34*, 441-451.
- Snyder, H. (2001). Child delinquents. In R. Loeber & D.P. Farrington (Eds.), *Risk factors and successful interventions*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Stanger, C., Achenbach, T. M., & Verhulst, F. C. (1997) Accelerated longitudinal comparisons of aggressive versus delinquent syndromes. *Development and Psychopathology*, *9*, 43-58.
- Tackett, J. L. (2006). Evaluating models of the personality-psychopathology relationship in children and adults. *Clinical Psychology Review*, *26*, 594-599.
- Thatcher, D. L., & Clark, D. B. (2008). Role of psychological dysregulation, endophenotypes, and environmental influences. *Alcohol Research & Health*, *31*, 168-176.
- Tremblay, R. E. (2000). The development of aggressive behaviour during childhood: What have we learned in the past century? *International Journal of Behavioral Development*, *24*, 129-141.
doi:10.1080/016502500383232
- Van Leeuwen, K. G., Mervielde, I., Braet, C., & Bosmans, G. (2004). Child personality and parental behavior as moderators of problem behavior: Variable- and person-centered approaches. *Developmental Psychology*, *40*, 1028-1046. doi:10.1037/0012-1649.40.6.1028
- Verhulst, F. C., Van der Ende, J., & Koot, H. M. (1996). *Handleiding voor de CBCL/4-18*. Rotterdam, Nederland: Erasmus University and Department of Child and Adolescent Psychiatry, Sophia Children's Hospital.
- Wiebe, R. P. (2004). Delinquent behavior and the Five-Factor Model: Hiding in the adaptive landscape? *Individual Differences Research Journal*, *2*, 38-62.

Nawoord

Ten eerste willen we onze dank uitspreken dat wij gebruik mochten maken van de kwalitatief goede dataset uit het Vlaamse onderzoek naar persoonlijkheid, ouderschap en ontwikkeling uitgevoerd door Prinzie en collega's (2003). In het bijzonder willen wij Amaranta de Haan bedanken voor haar betrokken begeleiding en aanstekelijke enthousiasme. We hebben haar begeleiding en feedback als constructief en aangenaam ervaren. Dit kwam zowel het schrijven van deze thesis als de samenwerking hierbij ten goede. Aangezien deze thesis vrijwel gezamenlijk is geschreven, heeft iedereen evenveel bijgedragen. Zeer tevreden zijn wij dan ook over het eindproduct.